

ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Υποστρατήγου ε.α. Νικολάου Ζαρκάδα

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Εισαγωγή

Ο όρος Σύνταγμα χρησιμοποιείται με τρεις έννοιες, ήτοι την ουσιαστική, την τυπική και την ιδανική. Από τις τρεις σημαντικότερες είναι οι δύο πρώτες.

Η ουσιαστική αναφέρεται εις το περιεχόμενο και είναι το σύνολο νομικών κανόνων, οι οποίοι καθορίζουν την μορφή του πολιτεύματος του κράτους και τις κύριες γραμμές της οργάνωσής του, επίσης την θέση και τα όρια της κρατικής εξουσίας απέναντι των ατόμων, τα οποία υπόκεινται εις αυτήν.

Η τυπική είναι ο γραπτός θεμελιώδης νόμος ενός κράτους, ο οποίος έχει συνήθως επαυξημένη τυπική ισχύ σε σχέση με άλλους νόμους του κράτους.

Κατά την ιδανική το περιεχόμενο του Συντάγματος πρέπει να είναι σύμφωνο προς ορισμένη ιδεολογία, όπως διακηρύχθηκε από τη Γαλλική Επανάσταση, σε αντίδραση κατά του δεσποτισμού και τις απόλυτες εξουσίες των μοναρχών, αρχές της πολιτικής και ατομικής ελευθερίας.

Γενικά, Σύνταγμα είναι το σύστημα νομικών κανόνων, που καθορίζουν την μορφή του πολιτεύματος και την λειτουργία του κράτους. Διακρίνεται σε γραπτό και άγραφο, κυρίως, το ουσιαστικό. Το γραπτό είναι διατυπωμένο το περιεχόμενό του, από τον συντακτικό νομοθέτη, σε ένα ή περισσότερα κείμενα, ενώ αντίθετα το άγραφο αποτελείται από εθιμικούς κανόνες δικαίου. Κλασσικό παράδειγμα άγραφου είναι το Σύνταγμα της Μ. Βρετανίας.

Ιστορία του Συντάγματος

Τον θεμέλιο λίθο των ουσιαστικών διατάξεων του ελληνικού Συντάγματος έθεσε κατά τον 18ο αιώνα ο εθνομάρτυρας Ρήγας Φεραίος {Βελεστινλής}. Στο μεγαλόπνοο έργο του “Νέα Πολιτική Διοίκηση.....” περιέλαβε διατάξεις περί κυριαρχίας του λαού, πολιτικής ισότητας, ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Διατάξεις, οι οποίες αποτυπώθηκαν όπως περιέχονταν στην “Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου”, κατά τις οποίες ρητά και με σαφήνεια καθορίζονταν ότι “η εγγύηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατασφαλίζεται και η

διάκριση των εξουσιών προσδιορίζεται με το Σύνταγμα κάθε χώρας” {άρθρο 16}.

Σημαντική είναι η επίδραση των αρχών του Ρήγα Φεραίου στα τρία συντάγματα της επαναστατημένης Ελλάδας.

Συγκεκριμένα τους πρώτους μήνες της επανάστασης οι Έλληνες προσπάθησαν να οργανωθούν σε τοπικό επίπεδο και δημιούργησαν τοπικούς πολιτειακούς οργανισμούς, στους οποίους την πρωτοβουλία είχαν οι πρόκριτοι και οι αρχιερείς.

Η ανάγκη για ενιαία πολιτική διοίκηση έγινε φανερή τον μήνα Σεπτέμβριο του 1821 μετά την άλωση της Τριπολιτσάς. Έτσι στις 20 Δεκεμβρίου συγκλήθηκε στην Πιάδα, κοντά στην Παλιά Επίδαυρο, η Α΄ Εθνοσυνέλευση. Εκεί την 1η Ιανουαρίου του 1822 διακήρυξε την εθνική ανεξαρτησία της Ελλάδας και ψήφισε το πρώτο Σύνταγμα αυτής, το οποίο αποκλήθηκε “Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδας”. Στο περιεχόμενο του Συντάγματος, μεταξύ των άλλων περιλαμβάνονταν και διατάξεις περί διάκρισης των εξουσιών, ήτοι Βουλευτικό, Εκτελεστικό και Δικαστικό, περί Θρησκείας, ήτοι “επικρατούσα θρησκεία εις την Ελληνική επικράτεια είναι της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας” και περί των γενικών δικαιωμάτων των κατοίκων.

Το Σύνταγμα αυτό αναθεωρήθηκε από την Β΄ Εθνοσυνέλευση, η οποία συνήλθε στο Άστρος στις 29 Μαρτίου 1823, και ψήφισε τον λεγόμενο “Νόμο της Επιδαύρου” με πιο αξιόλογες διατάξεις αυτές, που αφορούσαν στα ατομικά δικαιώματα.

Και το Σύνταγμα αυτό σε μικρό χρονικό διάστημα αντικαταστάθηκε από το “Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος”, που ψηφίστηκε από την Γ΄ Εθνοσυνέλευση, η οποία συνήλθε, αρχικά στην Επίδαυρο κατά τον Απρίλιο του 1826, και εκ νέου στην Τροιζήνα τον Μάρτιο του 1827, με το οποίο προβλέφθηκε η εκλογή του Ιωάννη Καποδίστρια, ως Κυβερνήτη της Ελλάδας. Ήταν το τελειότερο και το δημοκρατικότερο για την εποχή του Σύνταγμα, το οποίο καθιέρωσε, για πρώτη φορά, την λαϊκή κυριαρχία με την διάταξη ότι “η κυριαρχία ενυπάρχει εις το Έθνος” πάσα εξουσία πηγάζει εξ αυτού και υπάρχει υπέρ αυτού”. {άρθρο 5}. Τροποποιήσεις και συμπληρώσεις πραγματοποιήθηκαν από την Δ΄ Εθνοσυνέλευση, Απρίλιος 1928, με την επικύρωση και έγκριση πράξεων και ψηφισμάτων της Βουλής.

Μετά την δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια αντικαταστάθηκε από το “Ηγεμονικό Σύνταγμα της Ελλάδος”, το οποίο ψηφίστηκε στις 15 Μαρτίου 1832 από την Ε΄ Εθνοσυνέλευση.

Κατά το Σύνταγμα αυτό η “ελληνική επικράτεια είναι ηγεμονία διαδοχική, συνταγματική και κοινοβουλευτική” και προέβλεπε την ύπαρξη ανώτατου κληρονομικού άρχοντα.

Με την εκλογή του Όθωνα, ως Βασιλέα της Ελλάδας, λήγει και η περίοδος των Συνταγμάτων του αγώνα της παλιγγενεσίας, τα οποία θεωρήθηκαν τα πιο δημοκρατικά και φιλελεύθερα της εποχής τους.

Κατά την 3η Σεπτεμβρίου του 1843 εξερράγη στην Αθήνα επανάσταση με την οποία τέθηκε τέρμα στην απόλυτη μοναρχία και ο Όθωνας υποχρεώθηκε να συγκαλέσει εθνική συνέλευση, η οποία ονομάστηκε “η της Γ΄ Σεπτεμβρίου εν Αθήναις Ενική των Ελλήνων Συνέλευσις”, η οποία και προέβη στη σύνταξη νέου Συντάγματος, το οποίο στις 18 Μαρτίου 1844 αφ’ ενός μεν κύρωσε ο Βασιλιάς, αφ’ ετέρου δε ορκίστηκε για την τήρησή του. Το νέο αυτό Σύνταγμα είχε πολλά κοινά με τα προηγούμενα και ιδιαίτερα με το Ηγεμονικό Σύνταγμα.

Οι συχνές παραβιάσεις του από τον Βασιλέα είχαν ως επακόλουθο την έκρηξη επανάστασης κατά την νύκτα 10/11 Οκτωβρίου 1862 με την οποία τέθηκε τέρμα στην δυναστεία του Όθωνα και στο πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας.

Η εκλεγείσα “Β΄ των Ελλήνων Συνέλευσις” εξέλεξε τον πρίγκιπα Γεώργιο ως “Γεώργιο Α΄ Βασιλέα των Ελλήνων” και κατήρτισε νέο Σύνταγμα, το οποίο δημοσιεύτηκε στις 17 Νοεμβρίου του 1864, και καθιέρωσε το πολίτευμα της Ελλάδας ως “Βασιλευομένη Δημοκρατία”, με την διευκρίνιση ότι ο Βασιλεύς είναι ανώτατος άρχων και όχι ανώτατο όργανο. Το Σύνταγμα του 1864 ίσχυσε αμετάβλητο μέχρι το έτος 1911.

Τον Αύγουστο του 1909 εξερράγη στην Αθήνα στρατιωτικό κίνημα και προσκλήθηκε και ανέλαβε Πρωθυπουργός της Χώρας ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Μετά από εισήγησή του αποφασίστηκε και συγκλήθηκε Αναθεωρητική Βουλή για την αναθεώρηση των μη θεμελιωδών διατάξεων του Συντάγματος.

Η Αναθεωρητική Βουλή επεράτωσε το έργο της την 20 Μαΐου 1911 και κατά την 1η Ιουνίου 1911 υπογράφηκε από το Βασιλιά το αναθεωρημένο Σύνταγμα, του οποίου η ισχύς άρχισε άμεσα από την ημέρα αυτή. Σημαντικές οι μεταβολές και οι ρυθμίσεις οι σχετικές με την οργάνωση και τις λειτουργίες του Κράτους με συνέπεια να σημειωθεί πραγματική αναδημιουργία και αναδιοργάνωση σε όλους τους τομείς της κρατικής δράσης.

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή ακολούθησε μια συνταγματική ανώμαλη κατάσταση με διαδοχικές στρατιωτικές κυβερνήσεις και την πολιτική μεταβολή κατάρτησης της Βασιλείας με το από 24 Μαΐου 1924 ψήφισμα της Συντακτικής Συνέλευσης.

Τελικά κατέληξαν στο Σύνταγμα της 3 Ιουνίου 1927, το οποίο βασικά διατήρησε σε γενικές γραμμές τις διατάξεις του προηγούμενου Συντάγματος και οι αρμοδιότητες του Βασιλέα αναγνωρίστηκαν ως αρμοδιότητες του Προέ-

δρου της Δημοκρατίας. Η ισχύς και η εφαρμογή του κράτησε περιορισμένο χρόνο, ήτοι μέχρι το στρατιωτικό κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935.

Στη συνέχεια με μια σειρά συντακτικών πράξεων και ψηφισμάτων αποφασίστηκε η κατάργηση της αβασίλευτης Δημοκρατίας και η επαναφορά σε ισχύ του Συντάγματος του 1911.

Ακολούθησε η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936, η αναστολή αρκετών άρθρων του Συντάγματος και στη συνέχεια η Κατοχή με τις λεγόμενες “κατοχικές κυβερνήσεις”, οι οποίες τελούσαν υπό διαρκή εποπτεία και τον έλεγχο των κατοχικών δυνάμεων.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας και την επιστροφή της Ελληνικής Κυβέρνησης άρχισε να αποκαθίσταται η συνταγματική τάξη και η αναβίωση του Συντάγματος του 1911. Με μεγάλο και διαδοχικό αριθμό ψηφισμάτων και με την εκλογή αναθεωρητικών βουλών ολοκληρώθηκε με επιτυχία η αναθεώρηση του Συντάγματος, το οποίο δημοσιεύτηκε την 1ην Ιανουαρίου του 1952 και από την ημέρα εκείνη άρχισε η ισχύς του.

Το πολίτευμα της Ελλάδας χαρακτηρίζεται ως “Βασιλευόμενη Δημοκρατία”, ήτοι παράλληλα προς τη λαϊκή κυριαρχία θεσπίζεται και ο θεσμός της κληρονομικής βασιλείας και κατοχυρώνεται η καθιέρωση της καθολικότητας της ψήφου.

Με τη δικτατορία του 1967 αναστέλλεται η εφαρμογή αρκετών άρθρων του Συντάγματος και ακολούθησε η κατάρτιση δύο νέων Συνταγμάτων κατά τα έτη 1968 και 1973 αντίστοιχα, τα οποία ανήκαν στην κατηγορία των ιδανικών και δεν αναφέρονται λεπτομέρειές τους δεδομένου ότι είχαν βραχύτατο χρόνο εφαρμογής τους και του ότι θεωρήθηκε και αποφασίστηκε με ψήφισμα ότι “η δημοκρατία στην Ελλάδα ουδέποτε καταργήθηκε”.

Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974 αρχικά επανέφερε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952 και στη συνέχεια με δημοψήφισμα καθορίστηκε ως Πολίτευμα της Ελλάδας αφ’ ενός μεν η Αβασίλευτη Δημοκρατία, όπως είχε επιβληθεί από την δικτατορία, αφ’ ετέρου δε η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, και ορίζεται ότι “πηγή κάθε εξουσίας είναι ο λαός”.

Μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών της αναθεώρησης του Συντάγματος του 1952, το νέο Σύνταγμα, το οποίο ισχύει ψηφίστηκε από τη Βουλή και άρχισε η εφαρμογή του από 11 Ιουνίου 1975.

Το Σύνταγμα του 1975, μέχρι σήμερα, έχει υποβληθεί σε τρεις αναθεωρήσεις, παραμένει ουσιαστικά νέο, εμφορείται από σύγχρονες ιδέες και είχε καθορίσει κατά τρόπο κυρίαρχο τη δομή και τη λειτουργία της Πολιτείας, τη θέση του ατόμου και τη θέση της χώρας έναντι των άλλων κρατών.

Προβλέπει ότι η αναθεώρησή του τελεί υπό ουσιαστικούς και χρονικούς περιορισμούς. Εξαιρούνται της αναθεώρησης οι διατάξεις, οι οποίες καθορίζουν την μορφή του πολιτεύματος, προστατεύουν την προσωπικότητα του ατόμου, καθιερώνουν τις αρχές της ισότητας, την δυνατότητα των Ελλήνων να καταλαμβάνουν δημόσιες θέσεις, την απαγόρευση χορήγησης τίτλων ευγενείας, την προσωπική ελευθερία, την θρησκευτική συνείδηση, τα όργανα της νομοθετικής λειτουργίας. Απαγορεύεται η αναθεώρηση προ της παρέλευσης πενταετίας από την προηγούμενη αναθεώρηση.

Γενικά, στο ακροτελευταίο άρθρο του ανάγει τον σεβασμό προς το Σύνταγμα και τους νόμους, την αφοσίωση στην Πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα σε θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων. Καθιερώνει την υποχρέωση και το δικαίωμα κάθε Έλληνα να αντιστέκεται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί την βίαια κατάλυσή του.

Τέλος, η τήρηση του Συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων.

Επίλογος

Ο Ρήγας Φεραίος, ως υπόβαθρο του κοινωνικού συνόλου, έθεσε το ατομικό δικαίωμα της ισότητας και την ελευθερία των θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Όλα τα Συντάγματα έχουν εκδοθεί “στο όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαίρετης Τριάδας”.

Διατηρείται και επαναλαμβάνεται ότι “επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού” και ότι “η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη”.

Βασικό στόχο είχαν θέσει την εξυγίανση, την απλούστευση και τον εκσυγχρονισμό των θεσμών.

Αποκλειστικό παράγοντα θεωρούσαν τον άνθρωπο, στον οποίο αναγνώριζαν ατομικά δικαιώματα ως ατόμου και ως μέλους της κοινωνίας.

Θεσσαλονίκη, Μάιος 2021

ΠΗΓΕΣ

- Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό “ΗΛΙΟΣ” {Τόμος ΚΑ’}.
- Χρ. Σγουρίτσα· Συνταγματικό Δίκαιο.
- Αθ. Δερβέναγα· Σύγχρονοι Προβληματισμοί...
- Ευαγ. Γριβάκου· Νέα Πολιτική Διοίκηση... Ρ. Φεραίου.